

Ks. ADAM KULIK*

TEOLOGIA PASTORALNA W WYŻSZYM SEMINARIUM DUCHOWNYM DIECEZJI SIEDLECKIEJ

Treść: Wstęp, 1. Powstanie diecezji janowskiej i stan nauczania teologii pastoralnej w tym czasie; 2. Teologia pastoralna w okresie od wskrzeszenia diecezji w 1918 roku do 1946 roku; 3. Nauczanie teologii pastoralnej w Wyższym Seminarium Duchownym w Siedlcach za rządów Biskupa Ignacego Świrskiego i Biskupa Jana Mazura; 4. Współczesny kształt nauczania teologii pastoralnej w Wyższym Seminarium Duchownym diecezji siedleckiej (1996-2018); Zakończenie; Streszczenie; Summary: Pastoral theology in Theological Seminary in Siedlce; Bibliografia.

Słowa kluczowe: Diecezja siedlecka, seminarium, teologia pastoralna, duszpasterstwo.

Key words: Siedlecka Diocese, seminary, pastoral theology, ministry.

Wstęp

Od początku istnienia Kościoła tematyka pastoralna była obecna w jego nauczaniu. Początkowo nie miała ona charakteru naukowego. Myśl pastoralną odczytywano z Pisma Świętego i nauczania Ojców Kościoła. Dzieło św. Grzegorza Wielkiego *Liber regulae pastoralis sive de cura pastoralis* przez wiele wieków służyło jako podręcznik duszpasterstwa. Św. Piotr Kanizjusz, który podejmował tematykę pastoralną jako pierwszy użył nazwy *teologia pastoralna*¹.

* Autor jest księdzem diecezji siedleckiej. Święcenia prezbiteratu przyjął w 1999 roku. Doktor teologii pastoralnej i członek Stowarzyszenia Pastoralistów Polskich. Pełni funkcję administratora Domu Księżych Emerytów w Nowym Opolu i jest wykładowcą teologii pastoralnej w WSD diecezji siedleckiej.

Przyjęcie chrześcijaństwa w Polsce był początkiem długiego i powolnego procesu rozwoju nauk teologicznych na ziemiach polskich. Dopiero w XV wieku pojawili się pierwsi autorzy podejmujący zagadnienia pastoralne. Do grona prekursorów należeli: Andrzej z Kokorzyna, który napisał podręcznik dla duchowieństwa oraz Mikołaj z Błonia autor dzieła o charakterze kanoniczno-pastoralnym. Kwestie pastoralne w swojej działalności antyreformacyjnej podejmował również Stanisław Hozjusz².

Ożywienie Kościoła w Polsce, które nastąpiło po obradach soboru trydenckiego (1545-1463) zaowocowało działalnością synodów prowincjalnych jak i diecezjalnych. Synody często pobudzały aktywność duszpasterską w parafiach ale też przyjęte statuty dotyczyły problemów pastoralnych. Inną formą aktywności dotyczącą duszpasterstwa chętnie podejmowaną były listy pasterskie. W 1601 roku kard. B. Maciejowski napisał rozległy *List pasterski zwany Pastoralną*, w którym wskazywał kierunki odnowy duszpasterskiej w Polsce po soborze trydenckim. Po zatwierdzeniu przez Stolicę Apostolską trafił też do wielu polskich diecezji. List wskazywał na istotne zadania i obowiązki w dwóch obszarach: duszpasterstwo parafialne i szpitalnictwo. W okresie I Rzeczypospolitej stał się najpopularniejszym podręcznikiem pastoralnym w całym kraju i zasługuje na miano najważniejszego dokumentu pastoralnego w Polsce w tamtej epoce³.

W niniejszym artykule zostanie podjęta próba ukazania w jaki sposób była nauczana teologia pastoralna w seminarium diecezji janowskiej, a następnie po kolejnych zmianach organizacyjnych diecezji siedleckiej. Do najważniejszych czynników, które wpływały na nauczanie omawianego przedmiotu należy zaliczyć sytuację samej diecezji oraz rozwój teologii pastoralnej, który dokonał się na przestrzeni minionych dwustu lat.

1. Powstanie diecezji janowskiej i stan nauczania teologii pastoralnej w tym czasie.

Koniec wieku XVIII i kolejne lata przyniósł wiele wydarzeń, które wpłynęły na powstanie diecezji janowskiej w 1818 roku. Upadek I Rzeczypospolitej zakończony jej rozbiorami, wojny napoleońskie, a wreszcie powstanie Królestwa Polskiego miały daleko idące konsekwencje nie tylko w sferze życia politycznego, społecznego czy kulturalnego, ale również wpłynęły na funkcjonowanie Kościoła katolickiego na ziemiach polskich. Troska o potrzeby duszpasterskie wiernych jak również konieczność dostosowania podziału ad-

¹ R. Kamiński, *Teologia pastoralna*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 839.

² W. Przygoda, *Teologia pastoralna w Polsce*, w: *Teologia pastoralna* t. 1, red. R. Kamiński, Lublin 2000, s. 100-103.

³ Tamże, s. 100-103.

ministracyjnego Kościoła katolickiego do podziału administracyjnego kraju doprowadziły do erygowania przez Piusa VII nowej diecezji janowskiej⁴.

W tym samym czasie zapadły ważne decyzje dla rozwoju teologii pastoralnej. W wyniku reformy studiów teologicznych realizowanej w uniwersytetach monarchii austro-węgierskiej, z inicjatywy cesarzowej Marii Teresy, wprowadzono teologię pastoralną jako samodzielną dyscyplinę teologiczną. Wydarzenie to miało miejsce w 1777 roku. Nowy program nauczania przygotował opat benedyktyński Franciszek Stefan von Rautenstrauch. Według niego teologia pastoralna miała zajmować się głównie obowiązkami kapłana, a więc jego działalnością jako nauczyciela, pośrednika i zwierzchnika wiernych. Ówczesny zakres tej dyscypliny obejmował dzisiejszą katechetykę, homiletykę, liturgikę oraz częściowo ascetykę. Silny wpływ państwa na kształtowanie tegoż programu spowodował, że jako główny cel nauczania wskazywano formację duchownych jako urzędników państwowych, a nie duszpasterzy działających w duchu kościelnym⁵. Teologia pastoralna w tym czasie miała charakter naturalistyczny i antropocentryczny. Celem nauczania było praktyczne przygotowanie do pełnienia obowiązków duszpasterza, które polegało na przekazaniu wskazówek i zasad postępowania kapłana wobec wiernych. Źródłem wiedzy była naturalna mądrość, etyka oraz doświadczenie życiowe, a nie Objawienie i nauki Kościoła⁶.

Z czasem teologia pastoralna weszła na stałe do programu nauczania teologii na uniwersytetach w innych krajach. Trafiła również do seminariów duchownych. Polskie wydziały teologiczne w wyniku zaborów znalazły się w różnych państwach jednak wszędzie była wykładana teologia pastoralna. Znalazła się także w programie nauczania seminarium w Janowie.

Historia seminarium janowskiego rozpoczęła się na wiele lat przed erekcją diecezji janowskiej. W 1685 r. biskup łucki Stanisław Witwicki powołał do istnienia seminarium w Janowie. Nowopowstała diecezja przejęła istniejące na terenie miasta biskupiego seminarium. Za czasów biskupa Marcelego Gutkowskiego 15 listopada 1828 r. wydano ustawę o seminariach duchownych. Dokument ten ukazywał cele kształcenia wraz z obowiązkami rektora, profesorów i prokuratora. Przedstawiono również zadania dla alumnów, których formacja trwała początkowo 3 a następnie 4 lata. Za rządów biskupa Beniamina Szymańskiego okres formacji wydłużono do 5 lat. Wśród obowiązujących przedmiotów wykładowych znajdowała się również teologia pasterska⁷.

⁴ S. Bylina, *Przyczyny powstania i organizacji Diecezji Janowskiej czyli Podlaskiej*, w: *Dzieje Diecezji Janowskiej czyli Podlaskiej w latach 1818-1867*, red: E. Jarmoch, S. Bylina, R. Wiszniewski, Siedlce 2017, s. 12-14.

⁵ R. Kamiński, *Historyczny rozwój teologii pastoralnej*, w: *Teologia pastoralna*, t. 1, red. R. Kamiński, Lublin 2000, s. 63- 64.

⁶ A. L. Szafranski, *Zarys dziejów teologii pastoralnej ogólnej (hodegetyki)*, w: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 3, red. M. Rechowicz, Lublin 1977, s. 30.

⁷ P. Aleksandrowicz, *Diecezja Siedlecka czyli Podlaska. W 150 rocznicę erekcji (1818-1968)*. Przyczynki 40

Wykłady z teologii pasterskiej w seminarium prowadził ks. Wojciech Ossoliński. Urodził się w 1796 roku we wsi Sieluczna na Podlasiu, za Bugiem. W 1812 r. wstąpił do seminarium w Janowie. Po trzech latach przyjął niższe święcenia i jednocześnie został powołany na profesora tegoż seminarium. Święcenia prezbiteratu otrzymał w roku 1819, a rok później po otrzymaniu zgody biskupa rozpoczął studia teologiczne na wydziale teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego. W lipcu 1822 roku otrzymał stopień magistra teologii i na wezwanie bp Lewińskiego powrócił do Janowa, aby objąć wykłady w tamtejszym seminarium. Prowadził zajęcia z Pisma Świętego, teologii dogmatycznej i pastoralnej. W 1829 roku został powołany na profesora teologii dogmatycznej na wydziale teologicznym UW, a wydział teologiczny UJ nadał mu stopień doktora teologii. Był też od 1837 roku pierwszym rektorem Akademii Duchownej Rzymsko-Katolickiej Warszawskiej powołanej do istnienia przez władze carskie. Zmarł w 1842 roku w Warszawie. Pozostawił po sobie rękopisy podręczników do teologii pastoralnej oraz dogmatycznej, które jednak nie zostały ogłoszone drukiem. Książd prof. Ossoliński pozostał w pamięci swoich studentów jako doświadczony choć surowy pedagog⁸.

Teologię pastoralną w janowskim seminarium wykładał również jego wieloletni rektor i późniejszy biskup sufragan Józef Twarowski. Urodził się w 1797 roku na terenie parafii Brańsk. Do seminarium duchownego w Janowie Podlaskim wstąpił w roku 1817, a w 1821 r. otrzymał święcenia prezbiteratu. Po święceniach został profesorem w seminarium, a od 1829 r. jego rektorem. Urząd ten pełnił do 1846 roku i ponownie w latach 1852-1857. Wśród przedmiotów, które wykładał w janowskim seminarium była również teologia pastoralna. Był również administratorem diecezji, a następnie po objęciu rządów przez bp Beniamina Szymańskiego został mianowany biskupem pomocniczym diecezji janowskiej. Bp J. Twarowski był wychowawcą prawie wszystkich księży, którzy odbyli swoją formację seminaryjną w Janowie Podlaskim. Zmarł w Janowie w 1866 roku, tam też został pochowany.

W pierwszej połowie XIX w. na terenie zaboru rosyjskiego ważną rolę w dziedzinie kształcenia teologicznego odgrywał fakultet teologiczny Uniwersytetu Warszawskiego. Teologia pastoralna nie doczekała się jednak własnych opracowań, a korzystano z zagranicznych podręczników, które były przekładane na język polski⁹.

Po niespełna pół wieku istnienia diecezja janowska na mocy decyzji władz carskich w roku 1867 została skasowana, a bp Beniamin Szymański został zmuszony do opuszczenia Janowa. Instytucje diecezjalne również seminarium zostały zamknięte. Wkrótce seminarium janowskie zostało połączone z lubelskim.

i materiały do dziejów do dziejów Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej, Siedlce 1971, s. 54.

⁸ P. J. K. Podlasiak, *Janów Biskupi czyli Podlaski*, Kraków 1897, s. 225-230.

⁹ A. L. Szafranski, dz. cyt., s. 30

2. Teologia pastoralna w okresie od wskrzeszenia diecezji w 1918 roku do 1946 roku.

W roku 1918 Polska odzyskała niepodległość, a diecezja janowska została wskrzeszona. Rządy diecezją objął bp Henryk Przeździecki, który stanął przed zadaniem odbudowy instytucji diecezjalnych, a wśród nich również seminarium duchownego. Już w październiku 1919 roku nastąpiło uroczyste otwarcie seminarium duchownego w Janowie. Rektorem został mianowany bp sufragan Czesław Sokołowski.

Pierwszym wykładowcą teologii pastoralnej we wskrzeszonym seminarium janowskim był ks. dr Karol Dębiński, mimo że wykłady prowadził tylko przez jeden rok, to z racji jego zasług dla rozwoju teologii pastoralnej warto przybliżyć tę postać.

Karol Dębiński urodził się we wsi Mysłów na terenie parafii Wilczyska 3 listopada 1858 r. Studia teologiczne odbył w Seminarium Duchownym w Lublinie w latach 1876-1880 i w Akademii Duchownej w Petersburgu w latach 1880-1885. Święcenia prezbiteratu przyjął w roku 1884. Po powrocie z Petersburga pełnił funkcję wikariusza, prefekta, kapelana więzienia i profesora w seminarium lubelskim. Pełnił następnie urząd proboszcza w parafii Wostowice, a później w Janowie Podlaskim. W latach 1909-1911 był profesorem teologii pastoralnej w Akademii Duchownej w Petersburgu, gdzie otrzymał stopień doktora Świętej Teologii. W 1918 r. ks. Karol Dębiński został proboszczem i dziekanem w Łukowie. Następnie zaangażował się w pracę na rzecz diecezji janowskiej, gdzie pracował jako oficjał, wikariusz generalny wykładowca WSD. W 1920 r. otrzymał godność protonotariusza apostolskiego, a w 1923 r. bp H. Przeździecki mianował ks. Karola Dębińskiego prałatem archidiaconem kapituły katedralnej janowskiej. Założył muzeum diecezjalne oraz liceum i gimnazjum biskupie, gdzie był dyrektorem w latach 1923-1936¹⁰. Zmarł 9 maja 1943 r. w Siedlcach.

W dorobku naukowym ks. Karola Dębińskiego ważne miejsce zajmuje wydany w 1914 roku i składający się z dwóch tomów *Podręcznik praktyczny teologii pasterskiej*. W seminarium janowskim, a później siedleckim przez wiele lat był obowiązującym podręcznikiem na wykładach teologii pastoralnej, korzystało z niego wielu kolejnych wykładowców tego przedmiotu.

Ks. Karol Dębiński uważał, że teologia pasterska to część praktycznej teologii moralnej, która ma zadanie uczyć kapłanów jak wypełniać obowiązki duszpasterskie. W tym celu teologia pasterska ma korzystać z wyników badań nauk zarówno świeckich jak i teologicznych przekazując wskazówki jak z nich korzystać. Nie ma potrzeby tych praw

¹⁰ R. Kamiński, *Karol Dębiński*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, dz.cyt.,s.166.

uzasadniać a jedynie wskazywać jak i w jakich okolicznościach je stosować¹¹.

Praktyczna koncepcja teologii pastoralnej ks. Karola Dębińskiego była wynikiem oddziaływania wielu czynników. Należał do nich wpływ koncepcji duszpasterskich obecnych na Akademii Petersburskiej, z którą był związany jako student i jako profesor. Również sytuacja teologiczna w Polsce utwierdzała w przekonaniu, że jest pilna potrzeba opracowania zagadnień pastoralnych w sposób prosty i przystępny dla duszpasterzy. Również stan teologii pastoralnej na Zachodzie miał znaczący wpływ na koncepcje duszpasterskie ks. Karola Dębińskiego. Wśród wielu koncepcji na naukowy i teologiczny charakter tej dyscypliny wspólne dla wszystkich było przekonanie, że teologia pastoralna powinna się zajmować działalnością duszpasterza jako wykonawcy zbawczego dzieła Chrystusa. Praktyczny charakter rozważań Ks. Karola Dębińskiego powoduje, że brak jest u Niego głębokiej podbudowy teologicznej czy też szerszego podejścia do kwestii ogólnych w teologii pastoralnej¹².

Ks. Karol Dębiński uważał, że duszpasterz jest głównym podmiotem działania pastoralnego, a osoby świeckie mogą jedynie pełnić funkcje pomocnicze. Przedmiotem działalności pastoralnej są wierni. Duszpasterstwo, aby mogło być skuteczne, powinno uwzględniać kontekst egzystencjalny i religijno-moralny w jakim wierni się znajdują. Środki działania duszpasterskiego ks. Karol Dębiński widział w realizacji potrójnej funkcji Chrystusa: nauczycielskiej, kapłańskiej i pasterskiej. Celem zaś działalności duszpasterskiej ma być szerzenie chwały Bożej i osiągnięcie szczęścia zarówno w wymiarze wiecznym jak i doczesnym¹³.

Ks. Karol Dębiński w omawianym podręczniku zajmują się głównie osobą proboszcza i duszpasterstwem parafialnym. Przedstawił szczegółowe zagadnienia dotyczącą właściwego kształtowania współżycia i współpracy kapłanów oraz duszpasterskiego oddziaływania księży. W ostatniej kwestii można zauważyć podział na duszpasterstwo ogólne i specjalne¹⁴.

Wśród zagadnień szczegółowych podjętych przez ks. Karola Dębińskiego są relacje pomiędzy księżmi. Autor omawia wzajemne stosunki proboszcza i wikariusza, ukazuje zadania jakie stoją zarówno przed proboszczem jak i wikariuszem. W podręczniku znajdziemy wiele szczegółowych wskazówek jak we właściwy sposób te zadania realizować. Kolejny obszar to między parafialne kontakty księży. Dla ks. Karola

¹¹ K. Dębiński, *Podręcznik praktyczny teologii pasterskiej*, t.1, Warszawa 1914, s. 1-2.

¹² R. Kamiński, *Duszpasterstwo w ujęciu ks. Karola Dębińskiego (1858-1943)*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” VII: 1979, s. 304.

¹³ Tamże, s. 305.

¹⁴ R. Kamiński, *Praktyczne problemy duszpasterzy w twórczości pastoralnej ks. K. Dębińskiego*, „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie” XLVI: 1977 nr2, s. 52.

Dębińskiego kontakty między kapłańskie były bardzo ważne. Celem spotkań miała być wspólna refleksja nad szukaniem najbardziej owocnych środków w pracy duszpasterskiej, dzielenie się rezultatami wcześniej podejmowanych działań, a także ożywienie gorliwości kapłańskiej. Ważnym elementem takich spotkań powinien być wykład lub referat jako wstęp do dyskusji¹⁵. Ostatni obszar dotyczy więzi kapłanów z hierarchią. Ks. Karol Dębiński zgodnie z duchem swoich czasów uważa, że relacje kapłana wobec władzy duchownej winny być przepełnione posłuszeństwem, poszanowaniem i szczerą miłością¹⁶.

Większość wskazań zawartych w podręczniku ks. Karola Dębińskiego dotyczyła życia parafialnego. Choć sam autor nie dokonał takiego podziału, to można zauważyć zagadnienia dotyczące zarówno duszpasterstwa ogólnego jak i specjalnego¹⁷.

Podstawą działalności duszpasterskiej jest dobra znajomość parafian, którą autor uważa za konieczny warunek skutecznego oddziaływania. Duszpasterz powinien posiadać szczegółowe informacje dotyczące życia religijnego, kulturalnego i moralnego swoich parafian¹⁸. Kolejna forma to przepowiadanie. Ks. Karol Dębiński do przepowiadania zalicza: kaznodziejstwo, nauczanie katechetyczne i czytelnictwo literatury katolickiej¹⁹. Następnie autor omawia duszpasterstwo liturgiczne. Podejmuje przede wszystkim zagadnienia praktyczne związane z posługą sakramentalną i podaje wskazanie związane z udzielaniem poszczególnych sakramentów. Ostatnią ukazaną formą duszpasterstwa ogólnego jest działalność charytatywna. Z racji na ówczesne duże zapotrzebowanie na taką działalność ks. Karol Dębiński widzi w niej ważny odcinek pracy duszpasterskiej. Dzieli działalność charytatywną na niezorganizowaną i zorganizowaną. Uważa, że tylko ta druga jest w stanie skutecznie odpowiedzieć na potrzeby wiernych²⁰.

Ks. Karol Dębiński dostrzegał ważną rolę duszpasterstwa specjalistycznego i uważał je za nieodłączną część nowoczesnego duszpasterstwa. Autor omówił tylko niektóre formy duszpasterstwa specjalnego. Podał wskazania pastoralne do pracy z członkami rad parafialnych, pracownikami parafialnymi, klerykami, grupami zawodowymi, migrantami sezonowymi i pracy w ramach duszpasterstwa trzeźwości²¹.

Podręcznik autorstwa Ks. Karola Dębińskiego oddawał stan ówczesnej teologii pastoralnej w Polsce. W seminarium janowskim, a później siedleckim dla kolejnych wykładowców tego przedmiotu przez długie lata służył pomocą w wykładach. W ten sposób wpływał na formację kolejnych pokoleń duszpasterzy kościoła podlaskiego.

¹⁵ K. Dębiński, dz. cyt., s. 116.

¹⁶ Tamże, s. 106.

¹⁷ R. Kamiński, *Duszpasterstwo w ujęciu ks. Karola Dębińskiego*, dz. cyt., s. 310.

¹⁸ Tamże, s. 311.

¹⁹ Tamże, s. 312.

²⁰ Tamże, s. 314-316.

²¹ Tamże, s. 318.

Kolejnym wykładowcą teologii pastoralnej był biskup sufragan Czesław Sokołowski, który w tym czasie pełnił również funkcję rektora seminarium w Janowie. Taka sytuacja trwała krótko, bo tylko rok. Ponownie bp Sokołowski przejął zarząd na seminarium po wybuchu II wojny światowej, kiedy trzeba było przenieść je do Siedlec. Wtedy też na krótko objął wykłady z teologii pastoralnej. Również tylko jeden rok wykładowcą teologii pastoralnej był ks. Ludwik Kleczyński, który pełnił jednocześnie urząd ojca duchownego i prokuratora w seminarium. Był on kapłanem archidiecezji warszawskiej, który po wskrzeszeniu diecezji podlaskiej przeniósł się do niej do pracy.

W 1922 r. nowym rektorem seminarium został ks. Aleksander Lipiński, a wicerektorem ks. Jan Grabowski, który przejął również wykłady z teologii pastoralnej. Zajęcia prowadził do 1931 roku i ponownie od 1941 do 1956 r. Ks. Jan Grabowski urodził się 31 stycznia 1882 r. w Szczawnie Kościelnym, pow. Gostyński. Po ukończeniu szkoły handlowej wstąpił do Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie. W 1913 r. po otrzymaniu święceń prezbiteratu został skierowany do pracy jako wikariusz, a następnie jako prefekt do parafii w Gostyninie. Następnie w 1916 r. mianowany został wikariuszem w parafii św. Józefa w Łodzi, następnie w listopadzie 1918 r. na własną prośbę został zwolniony w macierzystej diecezji i inkardynowany do diecezji podlaskiej. Rozpoczął pracę jako kapelan biskupa H. Przeździeckiego oraz notariusz Kurii Diecezjalnej Podlaskiej. W następnych latach oprócz pracy w seminarium pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji, od 1939 r. był kanclerzem kurii, a następnie od 1945 roku wikariuszem generalnym. Obdarzony był również godnościami honorowymi, od 1943 r. był prałatem kapituły katedralnej w Siedlcach, a w 1948 roku mianowany został protonotariuszem apostolskim. Zmarł 1 lipca 1971 r. w Gdańsku²².

Obowiązek nauczania teologii pastoralnej w seminariach wynikał z przepisów prawa kanonicznego. Mówił o tym kanon 1365 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r., a przypomniał o tym obowiązku list Kongregacji do Spraw Studiów i Seminarium z 1926 r. zwracając uwagę na to, by zajęcia odbywały się w ramach studium teologicznego trwającego 4 lata²³. W seminarium janowskim w 1927 roku wprowadzono nowy program studiów. W jego ramach zajęcia z teologii pastoralnej odbywały się w wymiarze 2 godziny tygodniowo na II, III i IV roku studium teologii.

Wykłady z teologii pastoralnej od roku 1929 objął ówczesny rektor janowskiego seminarium ks. Aleksander Lipiński i prowadził je do 1938 r. Ks. Lipiński urodził się w Warszawie 4 czerwca 1875 r. Po ukończeniu gimnazjum wstąpił do Metropolitalnego Seminarium Duchownego, które ukończył w roku 1899. Następnie został skierowany

²² E. Puchalski, Śp. Ks. infułat Jan Grabowski, „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” XLII (1973) nr 4-5, s. 141.

²³ R. Ceglarek, *Formacja pastoralna alumnów w Częstochowskim Seminarium Duchownym w Krakowie w latach 1926-1991*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, UKSW IX (2014) nr 3(24), s. 228-229.

do Akademii Duchownej w Petersburgu, którą ukończył w 1903 r. ze stopniem magistra teologii i otrzymał święcenia prezbiteratu. Był wikariuszem w Brochowie i Warszawie, a w latach 1905-1919 był profesorem w warszawskim seminarium. Na prośbę biskupa podlaskiego inkardynował się do diecezji podlaskiej. Tutaj otrzymał nominację na profesora i wicerektora. Od 1922 r. do 1938 r. pełnił urząd rektora seminarium. W tym czasie prowadził też zajęcia z teologii pastoralnej. Pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji kurialnych, a od 1942 roku był wikariuszem generalnym. W 1932 r. został mianowany protonotariuszem apostolskim. Był kanonikiem, a następnie prałatem kapituły katedralnej. Zmarł 28 sierpnia 1949 r. w Siedlcach²⁴.

W 1938 roku nowym rektorem a jednocześnie wykładowcą teologii pastoralnej w Wyższym Seminarium Duchownym diecezji podlaskiej został ks. Czesław Mularzuk. Urodził się 11 listopada 1901 r., a święcenia prezbiteratu przyjął w 1927 roku. Po ukończonych studiach otrzymał licencjat Świętej Teologii. Okres pełnienia przez niego funkcji rektora przypadł na trudny czas wybuchu II wojny światowej. Pod nieobecność ojca duchownego w seminarium przejął jego obowiązki. Następnie został mianowany ojcem duchownym alumnów i pełnił tę funkcję do 1950 r. Po ciężkiej chorobie zmarł w szpitalu w Warszawie 21 lutego 1951 r.²⁵.

W ukazanym okresie funkcjonowanie diecezji janowskiej czyli podlaskiej naznaczone było licznymi trudnościami. Dotyczyły one również funkcjonowania seminarium duchownego. Większość wykładowców teologii pastoralnej w tym czasie to księża, którzy posiadali ogólne wykształcenie teologiczne lub byli specjalistami z innych dziedzin teologicznych. Trudną do przecenienia pomocą była możliwość korzystania z omawianego podręcznika autorstwa ks. inf. dr. Karola Dębińskiego.

3. Nauczanie teologii pastoralnej w Wyższym Seminarium Duchownym w Siedlcach za rządów biskupa Ignacego Świrskiego i biskupa Jana Mazura.

W 1946 roku rządy w Diecezji Siedleckiej objął Sługa Boży Biskup Ignacy Świrski. Wykłady z teologii pastoralnej w siedleckim seminarium nadal prowadził ks. inf. Jan Grabowski. Od 1956 r. kolejnym wykładowcą został ks. Józef Kobylński. Urodził się 22 kwietnia 1904 r. w miejscowości Kobylany-Kozy w parafii Paprotnia. W 1926 roku wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Janowie Podlaskim, a ukończył

²⁴ Akta Diecezji Siedleckiej, teczka osobowa ks. Aleksandra Lipińskiego.

²⁵ K. Mazurkiewicz, *Działalność Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej w latach 1939-1945*, Warszawa 2014, s. 153.

je w 1932 r. otrzymując święcenia prezbiteratu. Po kilkumiesięcznym wikariacie w par. św. Mikołaja w Międzyrzeczu Podlaskim został skierowany na studia w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W latach 1932-1934 studiował teologię, a następnie w Uniwersytecie Poznańskim nauki społeczne. Po zdobyciu magisterium wraca do diecezji. Był wikariuszem, administratorem parafii, pełnił też urzędy kurialne. Po wojnie był też misjonarzem ludowym. W 1952 roku został mianowany wykładowcą socjologii w seminarium duchownym, ale pod naciskiem władz państwowych na biskupa Świrskiego został zwolniony z tej funkcji. Rozpoczął studia z prawa kanonicznego na Uniwersytecie Warszawskim. Kontynuował je na Akademii Teologii Katolickiej, a ostatecznie przerwał w 1955 roku. W 1954 roku ponownie został wykładowcą nauk społecznych w seminarium. Od 1956 roku objął również wykłady z teologii pastoralnej. W 1972 r. częściowo zrezygnował z wykładów, ostatecznie zakończył pracę w seminarium w 1979 roku. Znany był jako entuzjasta nauczania Soboru Watykańskiego II, a zwłaszcza docenienia roli świeckich w życiu Kościoła. Zmarł 18 października 1983 r.²⁶.

Ks. Józef Kobyliński przed rozpoczęciem wykładów z teologii pastoralnej 18 września 1956 r. złożył w seminarium program ramowy nauczania tego przedmiotu. *Zadaniem profesora teologii pasterskiej jest: zaopatrzyć słuchaczy w odpowiednie wiadomości, istotne dla duszpasterstwa, a nie objęte wykładami z innych przedmiotów; wyrobić umiejętność trafnego rozpoznawania ludzi oraz całokształtu rzeczywistości aktualnej i wykluwającej się; rozwinąć sprawności duszpasterskie, zwłaszcza: roztropność, przewidywanie, rozwagę, wyczucie, aktywność, wytrwałość i bezinteresowność; wykorzenić wady dla duszpasterstwa szkodliwe: pośpiech, nieudolność, chwiejność, przesadną zapobiegliwość, a zwłaszcza stawianie osobistych interesów przed służbowymi. Do tego celu posłużą: wykłady według skryptu opracowanego na podstawie tez - wskazań nauk teologicznych, prawniczych, filozoficznych i społecznych, z jednej, a na podstawie trzech podręczników teologii pasterskiej, z drugiej strony. „Podręcznik teologii Pasterskiej” - ks. Karol Dębiński 1914r., Pastorologia - ks. bp A. Nowowiejskiego 1923 r., „Nauka pasterzowania” - praca zbiorowa pod redakcją ks. Zygmunta Pilcha 1939 roku. Samodzielne opracowanie, a później dyskusowanie, poprzez kleryków, zadań wybitnie duszpasterskich w formie „teczek” dla rozwinięcia inicjatywy społecznej i zmysłu organizacyjnego. Oto zadania: niedziela zwykła, odpust w parafii, czterdziestogodzinne nabożeństw, Pierwsza Spowiedź i Komunia Święta, objęcie parafii przez proboszcza, rekolekcje wielkopostne, misje parafialne, nauczanie katechizmu w kościele, akcja charytatywna w parafii, chór kościelny i śpiew ludu, biblioteka i świetlica*

²⁶ J. Babik, B. Błoński, H. Sidorczuk, R. Wiszniewski, *Kapituła Kolegiacka Janowska 1924-2014*, Janów Podlaski 2014, s. 239-240.

parafialna, kongregacja dekanalna, dekanalny kurs duszpasterski, wizytacja kanoniczna, pielgrzymka do Częstochowy, akademie papieska w rocznicę koronacji, remont wnętrza kościoła zabytkowego, zebranie organizacyjne „Caritas”, przewodniczenie podczas Mszy Św. dla dziewcząt. Lektura dzieł św. Grzegorza Wielkiego i św. Karola Boromeusza. Czytanie i przedstawianie klerykom żywotów wybitnych duszpasterzy. Krytyczna ocena postaci duszpasterzy z literatury współczesnej. Wykłady gościnne wybitnych teoretyków oraz duszpasterzy praktyków. Oglądanie poczyniń praktycznych duszpasterzy w parafiach wzorowych. Tematyka wykładów[...]z trzeciej części - parafia: parafia wzorowa; psychologia parafian. Następnie część czwarta: działalność pasterska w szczególności²⁷.

25 marca 1968 roku zmarł bp Ignacy Świrski, a jego następcą został dotychczasowy biskup pomocniczy diecezji lubelskiej Jan Mazur. Po rezygnacji z prowadzenia wykładów przez ks. J. Kobylińskiego kolejnym wykładowcą teologii pastoralnej został ks. Stefan Kornas. Od roku 1971 prowadził ćwiczenia, a od następnego roku akademickiego również wykłady z teologii pastoralnej. Ks. S. Kornas ukończył studia specjalistyczne w zakresie teologii moralnej na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Od roku 1974 wykłady z teologii pastoralnej objął ks. dr Ryszard Kamiński, które prowadził do 1976 roku. Od tego roku wykłady z teologii pastoralnej objął bp Jan Mazur.

Bp Jan Mazur urodził się 5 czerwca 1920 roku w miejscowości Płoskie koło Zamościa. W 1944 r. wstąpił do lubelskiego seminarium, które wówczas swoją siedzibę miało w Krężnicy Jarej. Święcenia prezbiteratu przyjął 26 czerwca 1949 roku, następnie trafił na wikariat do Bychawy. W 1952 roku podjął studia specjalistyczne z teologii dogmatycznej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, które uwieńczył doktoratem w roku 1956. Następnie podjął obowiązki wykładowcy w Seminarium Duchownym, wśród wielu wykładanych przedmiotów była również teologia pastoralna. Od 1957 r. pełnił również funkcję sekretarza Wydziału Duszpasterskiego Kurii Biskupiej, a w 1961 r. został mianowany biskupem pomocniczym w Lublinie. Biskup Jan Mazur pośród licznych zajęć duszpasterskich w tym czasie uczestniczył również w obradach Soboru Watykańskiego II²⁸.

Papież Paweł VI 26 września 1968 r. mianował biskupa dr. Jana Mazura biskupem diecezjalnym diecezji siedleckiej czyli podlaskiej. Urząd ten pełnił do 25 marca 1996 r., kiedy po osiągnięciu wieku 75 lat został przeniesiony na emeryturę. Czas posługi bp. Jana Mazura w Kościele Siedleckim obfitował w ważne wydarzenia duszpasterskie, był to czas wdrażania reform soborowych. Warto przypomnieć powstanie i żywiołowy rozwój

²⁷ Archiwum Wyższego Seminarium Duchownego diecezji siedleckiej, *Teczka „ratio studiorum”*, [bez sygnatury].

²⁸ B. Pylak, *W służbie Kościołowi Lubelskiemu*, w: *Biskup Jan Mazur. Pasterz Kościoła siedleckiego*, red. B. Błoński, K. Korszniewicz, R. Krawczyk, Siedlce 2009, s. 10-21.

na terenie diecezji Ruchu Światło-Życie, utworzenie Pieszaj Pielgrzymki Podlaskiej na Jasną Górę. W tym czasie powołano do życia Katolickie Radio Podlasie, a także diecezjalny tygodnik Podlaskie Echo Katolickie. Bp Jan Mazur w trosce o właściwy rozwój duszpasterstwa utworzył 32 nowe parafie i przyczynił się do budowy wielu nowych obiektów sakralnych²⁹. Zmarł 26 września 2008 roku w Siedlcach.

Bp Jan Mazur przez 20 lat był wykładowcą teologii pastoralnej w seminarium siedleckim. Był kontynuatorem dotychczasowego nurtu obowiązującego w latach wcześniejszych. Na wykładach skupiał się na przekazywaniu szczegółowych wskazówek dotyczących pracy duszpasterskiej i rozwiązywaniu ewentualnych problemów. Wśród zagadnień, które poruszał bp Jan Mazur na wykładach można wymienić: duszpasterstwo chorych, duszpasterstwo indywidualne, misje parafialne, ogłoszenia parafialne, rekolekcje zamknięte, praca dobroczynna w parafii³⁰.

Ważnym elementem formacji pastoralnej siedleckich alumnów są praktyki duszpasterskie, zwłaszcza te oficjalnie organizowane przez seminarium dla diakonów. W początkowym okresie miały one miejsce w trakcie przerwy wakacyjnej, a od połowy lat 80-tych w okresie Wielkiego Postu. Znaczna część alumnów uczestniczyła w rekolekcjach organizowanych przez Ruch Światło-Życie. Innym ważnym wydarzeniem duszpasterskim, w którym licznie uczestniczą klerycy, jest funkcjonująca od 1981 r. Pieszaj Pielgrzymka Podlaska na Jasną Górę.

W omawianym okresie powojennym wzrosło zainteresowanie teologią pastoralną. Zmieniające się warunki życia wymagały nowych metod, form i sposobów prowadzenia działalności pastoralnej. Istotny wpływ na dynamiczny rozwój nowych koncepcji teologii pastoralnej wywarło nauczanie Soboru Watykańskiego II.

W Polsce w znaczący sposób na rozwój teologii pastoralnej wpłynęło powstanie na Wydziale Teologii KUL Sekcji Teologii Pastoralnej w roku 1958, a następnie w roku 1968 Instytutu Teologii Pastoralnej³¹.

Papież Jan Paweł II w 1992 roku ogłosił adhortację apostołską *Pastores dabo vobis*, w której ukazuje teologię pastoralną czyli praktyczną, *jako naukową refleksję o codziennym wzrastaniu Kościoła w mocy Ducha Świętego, w kontekście historii; a więc o Kościele jako «powszechnym sakramencie zbawienia», jako znaku i żywym narzędziu zbawienia Jezusa Chrystusa, działającego przez słowo, sakramenty i postugę miłości. Teologia pastoralna nie jest tylko umiejętnością, zespołem wskazań, doświadczeń*

²⁹ R. Krawczyk, *40 lat w służbie Kościołowi siedleckiemu*, w: *Biskup Jan Mazur. Pasterz Kościoła siedleckiego*, dz. cyt., s. 32.

³⁰ J. Wojda, *notatki z wykładów...*

³¹ W. Przygoda, dz. cyt., s. 112-113.

i metod. Ma status pełnoprawnej dyscypliny teologicznej, ponieważ czerpie z wiary zasady i kryteria działalności duszpasterskiej Kościoła w historii; Kościoła, który „rodzi” każdego dnia Kościół. [...] Wśród tych zasad i kryteriów szczególnie ważne miejsce zajmuje ewangeliczne rozeznanie sytuacji społeczno-kulturalnej i kościelnej, w której prowadzona jest działalność duszpasterska”(PDV 57).

4. Współczesny kształt nauczania teologii pastoralnej w Wyższym Seminarium Duchownym diecezji siedleckiej (1996-2018).

Po przejściu na emeryturę bp Jan Mazur zakończył również pracę w seminarium. Wykłady z teologii pastoralnej objął ponownie ks. prof. dr hab. Ryszard Kamiński pracownik naukowy Wydziału Teologii KUL. On urodził się 7 marca 1942 roku. W 1960 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego diecezji siedleckiej, które ukończył w 1966 r., otrzymując święcenia prezbiteratu. Przez 3 lata pracował jako wikariusz w parafii Górzno, a następnie został skierowany na studia specjalistyczne z teologii pastoralnej na Wydziale Teologii KUL. W latach 1972-1974 kontynuował naukę w Instytucie Pastoralnym Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego w Rzymie, gdzie uzyskał stopień doktora. Po pobycie w Siedlcach od 1975 r. został zatrudniony w KUL, najpierw jako asystent, a później adiunkt w Katedrze Organizacji Duszpasterstwa. Odbył staże naukowe w Wiedniu i w Paryżu. Habilitował się na Wydziale Teologii KUL w 1987 r. a dwa lata później otrzymał nominację na docenta. W 1991 roku został kierownikiem Katedry Organizacji Duszpasterstwa, a w następnym roku otrzymał nominację na stanowisko profesora nadzwyczajnego KUL. W 1999 r. otrzymał tytuł naukowy profesora nauk teologicznych, zaś w 2001 r. został powołany na stanowisko profesora zwyczajnego KUL.

Kierował Instytutem Teologii Pastoralnej KUL, Katedrą Teologii Pastoralnej Szczegółowej i kuratorem Katedry Duszpasterstwa Rodzin. W latach 2001-2005 był dyrektorem Instytutu Pastoralno-Katechetycznego KUL. Jest promotorem kilkudziesięciu doktoratów i około 100 magisteriów. Uczestnik i organizator licznych krajowych i zagranicznych kongresów, sympozjów i sesji naukowych³². W 1997 r. otrzymał godność kanonika gremialnego Kapituły Katedralnej w Siedlcach, a w roku 2006 prałata honorowego jego Świątobliwości.

Ks. prof. dr hab. Ryszard Kamiński, który ponownie latach 1996 -2001 prowadził zajęcia z teologii pastoralnej w WSD Diecezji Siedleckiej, jako wybitny polski pastoralista, poprzez prowadzone wykłady ukazywał rozwój teologii pastoralnej jaki dokonał się

³² M. Fiałkowski, *Kamiński Ryszard*, w; *Leksykon teologii pastoralnej*, dz. cyt., s. 331-332.

w okresie powojennym, a zwłaszcza po Soborze Watykańskim II. Wskazywał również nowe zadania pastoralne wobec rodzącego się w Polsce społeczeństwa pluralistycznego, które daje wiele nowych możliwości duszpasterskich, ale też jest źródłem nowych zagrożeń, wcześniej nie znanych. Ważnym elementem wykładów było ukazanie duszpasterstwa specjalistycznego w współczesnych polskich realiach.

W tym samym czasie przyjęto dla Kościoła w Polsce nowe zasady formacji kapłańskiej, które ukazują szczegółowo również zakres i treści, które mają być nauczane ramach teologii pastoralnej w polskich seminariach. *Ractio institutionis sacerdotalis pro Polonia* przyjmuje, że zajęcia z teologii pastoralnej powinny przygotować przyszłych duszpasterzy do odpowiedzialnego i skutecznego rozwiązywania problemów duszpasterskich. [...] Należy zaznajomić alumnów z nowymi warunkami, w jakich dokonuje się dzisiejsza praca Kościoła, a także pouczyć o właściwych środkach i metodach posoborowego działania duszpasterskiego oraz uwrażliwić na dostrzeganie nowych problemów³³. Program zajęć zakłada następujące zagadnienia przeznaczone do realizacji na IV roku: wprowadzenie do teologii pastoralnej, istota Kościoła i jego zbawcze posłannictwo, autorealizacja Kościoła we współczesności oraz działalność pastoralna i jej podstawy.

Następujące bloki tematyczne zostały przewidziane do realizacji na roku V: organizacja duszpasterstwa, Kościół jako podmiot i przedmiot duszpasterstwa oraz relacja Kościoła do świata. Problematyka zajęć na roku VI jest następująca: parafia, rodzina, społeczności zorganizowane, ruchy i wspólnoty religijno-duszpasterskie, duszpasterstwo zwyczajne i nadzwyczajne, duszpasterstwo charytatywne, duszpasterstwo i apostołat społeczny, duszpasterstwo wobec migracji i turystyki, środki społecznego przekazu w duszpasterstwie³⁴.

W czasie kiedy ks. prof. dr hab. Ryszard Kamiński pełnił obowiązki wykładowcy teologii pastoralnej w seminarium siedleckim, będąc jednocześnie pracownikiem naukowym Wydziału Teologii KUL, podjął się zadania przygotowania podręcznika do teologii pastoralnej ukazującego aktualny stan wiedzy i będący odpowiedzią na współczesne potrzeby duszpasterstwa w Kościele w Polsce.

Podręcznik *Teologia Pastoralna* to dwutomowa praca zbiorowa, które powstała pod redakcją ks. prof. dr hab. Ryszarda Kamińskiego. Pierwszy tom wydany w 2000 roku przedstawia teologię pastoralną fundamentalną. Pierwsza część podręcznika ukazuje zagadnienia wstępne i historyczny rozwój teologii pastoralnej. Następne rozdziały ukazują

³³ *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, Częstochowa 1999, s. 189.

³⁴ Tamże, s. 189-190.

zagadnienia z kryteriologii czyli współczesne rozumienie Kościoła i urzeczywistnianie się Kościoła dzisiaj. Kolejne rozdziały podejmują tematy z zakresu kairologii czyli znaki czasu i ich rozpoznawanie oraz stosunek Kościoła do świata. Następnie ukazano teologiczne podstawy duszpasterstwa. W ramach zagadnień prakseologicznych zamieszczono rozdziały poświęcone podmiotowi duszpasterstwa i duszpasterstwu jako działalności zorganizowanej³⁵.

Drugi tom podręcznika *Teologia pastoralna*, który ukazał się w 2002 roku, obejmuje zagadnienia wchodzące w zakres teologii pastoralnej szczegółowej. W tym tomie ukazano te formy działalności duszpasterskiej polskiego Kościoła, które aktualnie mają duże znaczenie. W pierwszej części szczegółowo omówiono parafię, a następnie diecezja i dekanat jako miejsca realizacji duszpasterstwa. Kolejne obszernie zagadnienie zaprezentowane w drugim tomie podręcznika to duszpasterstwo zwyczajne, a w ramach niego: posługa nauczania, posługa uświęcania i posługa pasterska. W ramach duszpasterstwa nadzwyczajnego ukazano: duszpasterstwo bezrobotnych, duszpasterstwo akademickie, duszpasterstwo osób w drodze, duszpasterstwo trzeźwości oraz duszpasterstwo narkomanów. Kolejne zagadnienia to duszpasterstwo rodzin i posługa charytatywna Kościoła. Przedstawiono również apostołat społeczny i duszpasterstwo indywidualne³⁶.

Od 1999 r. wykłady z teologii pastoralnej objął ks. dr Dariusz Lipiec, który jednocześnie objął urząd prefekta w seminarium. Pracę w seminarium zakończył w 2007 roku. Ks. Dariusz Lipiec urodził się w 1966 r. w Rykach. Studia seminaryjne odbył w latach 1986-1992. Po otrzymaniu święceń prezbiteratu i uzyskaniu tytułu magistra teologii w KUL podjął obowiązki wikariusza w parafii Stoczek Łukowski, a następnie Ducha Świętego w Siedlcach. W latach 1995-1999 odbył studia specjalistyczne w KUL z zakresu teologii pastoralnej uwieńczone uzyskaniem stopnia doktora teologii pastoralnej. Po zakończeniu pracy w siedleckim seminarium od 2007 r. został zatrudniony najpierw jako asystent, a następnie adiunkt w KUL. W 2011 r. uzyskał habilitację, a w latach 2012-2014 był kierownikiem Katedry Organizacji Duszpasterstwa w Instytucie Teologii Pastoralnej i Katechetyki KUL. W roku 2014 otrzymał nominację na stanowisko profesora nadzwyczajnego KUL. Ks. dr hab. Dariusz Lipiec prof. KUL jest promotorem dwóch prac doktorskich, około czterdziestu prac magisterskich i autorem licznych artykułów naukowych i popularnonaukowych³⁷. Od 2016 roku jest kanonikiem honorowym Kapituły Kolegiackiej Garwolińskiej, jest również dyrektorem Studium *Formatio Permanens*.

³⁵ R. Kamiński, *Wstęp*, w: *Teologia pastoralna* t. 1, dz. cyt., s. 12-13.

³⁶ R. Kamiński, *Wprowadzenie*, w: *Teologia pastoralna* t. 2, red. R. Kamiński, Lublin 2002, s. 9-10.

³⁷ M. Fiałkowski, *Lipiec Dariusz*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, dz. cyt., s. 423.

Kolejnym wykładowcą teologii pastoralnej był ks. dr Jacek Szostakiewicz. Zajęcia prowadził w latach 2007-2016. Urodził się w 1968 roku w Białej Podlaskiej, po formacji filozoficzno-teologicznej w seminarium siedleckim otrzymał święcenia prezbiteratu w 1994 roku. Pracował jako wikariusz w parafiach : Kąkolewnica, Garwolin pw. M. B. Częstochowskiej i Wisznice. Następnie podjął studia specjalistyczne z teologii pastoralnej w KUL. W 2004 roku obronił doktorat, a od 2007 objął wykłady z teologii pastoralnej w Wyższym Seminarium Duchownym diecezji siedleckiej, które prowadził do 2016 roku. W tym czasie pełnił różne funkcje na terenie diecezji, a od 2009 roku jest proboszczem par. pw. Błogosławionych męczenników podlaskich w Siedlcach. W 2018 r. został włączony do grona kanoników honorowych Kapituły Kolegiackiej Garwolińskiej.

W tym czasie wykłady w teologii pastoralnej prowadził również ks. dr Tomasz Bieliński. Urodzony w Białej Podlaskiej w 1969 roku, święcenia prezbiteratu przyjął po ukończeniu siedleckiego seminarium w 1995 roku. W tym samym roku objął urząd wikariusza par. Chrystusa Miłosiernego w Dęblinie, następnie został skierowany na studia specjalistyczne z teologii pastoralnej w Instytucie Katolickim W Paryżu, kontynuował je w UKSW, gdzie obronił doktorat w 2005 roku.

Od 2016 roku wykładowcą teologii pastoralnej w siedleckim seminarium jest ks. dr Adam Kulik. Urodzony w 1974 roku w Radzyniu Podlaskim, w latach 1993-1999 alumn Wyższego Seminarium Duchownego diecezji siedleckiej. Po otrzymaniu święceń prezbiteratu w 1999 roku pracował jako wikariusz w parafiach: Sobienie Jeziory, pw. św. Piusa V w Dęblinie i w Żelechowie. Następnie kierował Katolickim Stowarzyszeniem Niepełnosprawnych Diecezji Siedleckiej. W latach 2000-2002 odbył studia licencjackie w PWT w Warszawie. Stopień doktora teologii pastoralnej uzyskał w KUL w 2015 roku.

Od czasu ukazania się podręcznika *Teologia Pastoralna* pod redakcją ks. prof. dr. hab. Ryszarda Kamińskiego kolejni wykładowcy tego przedmiotu korzystają z niego jako podstawowej lektury. Alumni w ramach ćwiczeń przygotowują opracowania dotyczące konkretnych zadań duszpasterskich i form duszpasterstwa specjalnego. Od 2016 roku alumni w ramach praktyk duszpasterskich zapoznają się z funkcjonowaniem duszpasterstwa rodzin, posługą charytatywną prowadzoną przez Caritas, a także z działalnością ruchów, stowarzyszeń, grup i wspólnot religijnych działających na terenie Diecezji Siedleckiej.

Od momentu afiliacji Wyższego Seminarium Duchownego diecezji siedleckiej przy Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie Sekcji św. Jana Chrzciciela alumni mają możliwość uczestniczyć w seminariach magisterskich i bronić prace magisterskie. Od 1993 roku seminarium z teologii pastoralnej prowadzi ks. prof. dr hab. Edward Jarmoch. Również ks. prof. dr hab. Ryszard Kamiński w czasie kiedy pracował w seminarium

siedleckim prowadził seminarium magisterskie. Następnym prowadzącym był ks. dr Tomasz Bieliński, a aktualnie czyni to ks. dr Adam Kulik.

Zakończenie

Historia teologii pastoralnej jako przedmiotu uniwersyteckiego jest tylko nieznacznie starsza od historii obecnej diecezji siedleckiej. Losy diecezji, trudności, które ją dotykały na początku istnienia, ale również sytuacja polityczna Polski wpływały na jakość kształcenia pastoralnego w seminarium w pierwszych latach istnienia diecezji. Należy podkreślić znaczący wpływ dwóch wybitnych polskich pastoralistów, pochodzących z terenu diecezji siedleckiej, na rozwój tej dyscypliny. Są nimi: ks. dr Karol Dębiński autor *Podręcznika teologii pasterskiej* oraz ks. prof. dr hab. Ryszard Kamiński redaktor *Teologii pastoralnej*. Ich praca naukowa i dydaktyczna w znaczący sposób wpłynęły na kształt formacji pastoralnej w seminarium po wskrzeszeniu diecezji.

Przez długie lata seminarium nie posiadało wykładowców posiadających ukończone studia pastoralne. Aktualnie problem ten udało się rozwiązać, gdyż diecezja posiada wystarczające grono pastoralistów.

Istotny wkład w przygotowanie do pracy duszpasterskiej mają praktyki pastoralne, które od wielu lat pełnią ważną rolę w procesie formacji seminaryjnej. Zmieniająca się rzeczywistość przynosi nowe wyzwania dla duszpasterzy dlatego niezwykle ważne jest właściwe przygotowanie przyszłych prezbiterów do skutecznego wypełniania posługi duszpasterskiej.

Streszczenie

Tematyka pastoralna od początku istnienia Kościoła była w nim obecna. Do końca XVIII wieku zwracano przede wszystkim uwagę na praktyczne przygotowanie do duszpasterstwa. Rok 1777 to początek teologii pastoralnej jako dyscypliny uniwersyteckiej. Na jej początkowy rozwój silny wpływ miał czynnik polityczny. Duszpasterz miał być przede wszystkim urzędnikiem państwowym.

W 1818 r. powołano do istnienia diecezję janowską, która posiadała własne seminarium. Wśród wykładanych przedmiotów była również teologia pastoralna. Władze carskie dokonały kasaty diecezji w 1867 r., a w związku z tym zlikwidowano również seminarium.

W 1918 r. wskrzeszono diecezję janowską, a następnie seminarium. Przez długie lata *Podręcznik teologii pasterskiej* służył pomocą wykładowcom teologii pastoralnej. Również w okresie powojennym służył pomocą w wykładach.

Bp Jan Mazur troszczył się o praktyczny wymiar w kształceniu pastoralnym. Osiągnięcia powojennej, a zwłaszcza po soborowej teologii pastoralnej ukazywał ks. prof. dr hab. Ryszard Kamiński oraz jego następcy. *Podręcznik Teologia pastoralna* stanowi pomoc w prowadzeniu zajęć z teologii pastoralnej.

Summary

Pastoral theology in Theological Seminary in Siedlce

Pastoral theme was present since the very beginning of Church's existence. The attention was paid mainly to practical preparation to ministry until the end of XVIIIth century. Year 1777 is considered to be the beginning of pastoral theology as a university discipline. There was a strong political impact that influenced its development- a priest was supposed to be mostly a civil servant.

Janowska Diocese was created in 1818, it had its own seminary. Pastoral theology was among subjects that were taught. Tsarist authorities closed the diocese in 1867 and as a result, seminary was closed as well.

In 1918 Janowska Diocese was recreated, with its own seminary. Through next years and in the postwar time „Pastoral Theology Handbook” was helpful to lecturers of pastoral theology.

Bishop Jan Mazur took care of practical dimension in pastoral education. The achievements of postwar pastoral theology, especially after Second Vatican Council were shown by professor Ryszard Kamiński and his successors. The handbook „Pastoral Theology” as an actual help in pastoral theology classes.

Bibliografia

Akta Diecezji Siedleckiej, *Teczka osobowa ks. Aleksandra Lipińskiego*.

Aleksandrowicz, P. (1971). *Diecezja Siedlecka czyli Podlaska. W 150 rocznicę erekcji (1818-1968). Przyczyunki i materiały do dziejów do dziejów Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej*, Siedlce.

Archiwum Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Siedleckiej, *Teczka „ratio studiorum”*, [bez sygnatury].

Babik, J. Błóński, B. Sidorczuk, H. Wiszniewski, R. (2014). *Kapituła Kolegiacka*

Janowska 1924-2014, Janów Podlaski.

Bylina, S. (2017). Przyczyny powstania i organizacji Diecezji Janowskiej czyli Podlaskiej, w: *Dzieje Diecezji Janowskiej czyli Podlaskiej w latach 1818-1867*, red: E. Jarmoch, S. Bylina, R. Wiszniewski, Siedlce 2017.

Ceglarek, R. (2014). Formacja pastoralna alumnów w Częstochowskim Seminarium Duchownym w Krakowie w latach 1926-1991, *Warszawskie Studia Pastoralne*, UKSW IX nr 3(24).

Dębiński, K. (1914). *Podręcznik praktyczny teologii pasterskiej*, t.1, Warszawa.

Fiałkowski, M. (2006). Kamiński Ryszard, W: R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, (red.). *Leksykon Teologii Pastoralnej*, Lublin: KUL.

Fiałkowski, M. Lipiec Dariusz, W: R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski (red.), (2006). *Leksykon Teologii Pastoralnej*, Lublin: KUL.

Kamiński, R. (1977). Praktyczne problemy duszpasterzy w twórczości pastoralnej Ks. K. Dębińskiego, *Wiadomości Diecezjalne Siedleckie XLVI*: nr 2.

Kamiński, R.(1979). Duszpasterstwo w ujęciu ks. Karola Dębińskiego (1858-1943), *Częstochowskie Studia Teologiczne VII*: 1979.

Kamiński, R.(2000). *Historyczny rozwój teologii pastoralnej*, w: *Teologia pastoralna*, t. 1, red. R. Kamiński, Lublin.

Kamiński, R. (2006). Karol Dębiński, W: R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, (red.), W: *Leksykon Teologii Pastoralnej*, Lublin:KUL.

Kamiński, R. (2006). Teologia pastoralna, W: R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, (red.), w: *Leksykon Teologii Pastoralnej*, Lublin: KUL.

Krawczyk, R. (2009). 40 lat w służbie Kościołowi siedleckiemu, W: B. Błoński, K. Korszniewicz, R. Krawczyk (red.). *Biskup Jan Mazur. Pasterz Kościoła siedleckiego*, Siedlce 2009.

Mazurkiewicz, K. (2014). *Działalność Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej w latach 1939-1945*, maszynopis, Warszawa.

Podlasiak, P. J. K. (1897). *Janów Biskupi czyli Podlaski*, Kraków.

Przygoda, W. (2000). Teologia pastoralna w Polsce, W: R. Kamiński (red.), *Teologia pastoralna* t. 1, Lublin.

Puchalski, E. (1973). Śp. Ks. Infułat Jan Grabowski, *Wiadomości Diecezjalne Podlaskie XLII* nr 4-5.

Pylak, B. (2009). W służbie Kościołowi lubelskiemu, W: B. Błoński, K. Korszniewicz, R. Krawczyk (red.), *Biskup Jan Mazur. Pasterz Kościoła siedleckiego*, Siedlce.

Szafrański, A. L. (1977). Zarys dziejów teologii pastoralnej ogólnej (hodegetyki), W: M. Rechowicz(red.), *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 3, red., Lublin.

Wojda J., *Notatki z wykładów...*

Zasady formacji kapłańskiej w Polsce, Częstochowa 1999.